

**ОБРАЗИ ЖІНОК У ТВОРАХ ХРИСТИЯНСЬКИХ АВТОРІВ
РАДЯНСЬКОЇ ЕПОХИ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ М.П. ХРАПОВА
«ЩАСТЯ ВТРАЧЕНОГО ЖИТТЯ»)**

Радянська епоха відрізнялася доволі непростим ставленням до становища жінки в суспільстві. Політика держави будувалася на ідеології класового та статевого рівноправ'я. Незважаючи на це, як відзначають сучасні дослідники, на практиці «вирішення «жіночого питання» «зверху» було підконтрольне логіці інтересів держави»³⁷⁸. Остання здійснювалася, в тому числі, завдяки «примусово-насильницькому» втягненню жінок в публічну сферу громадського життя. При цьому реальне життя жінок було одночасно обтяжене як суспільними вимогами, що ставилися перед ними, так і патріархальними стереотипами.

Радянська держава, традиційно, значну вагу надавала ідеології як виховному механізмові. Тому вона також була зацікавлена у формуванні ідеологічного образу «радянської жінки». Позаяк в радянський період «вважали, що художня література надзвичайно сильно і багатогранно впливає на людину.., здатна фіксувати систему цінностей суспільства і активно впливати на формування ідейних переконань, моральних норм особистості»,³⁷⁹ то для формування такого образу були задіяні не лише засоби масової інформації, але й літературно-художні видання. За твердженням О.В. Стяжкіної, цей образ «був позитивним, сповненим найкращих людських рис, дещо класичним в розумінні – взірцевим... [радянська] жінка – це добра мати і сумлінна трудівниця»³⁸⁰.

Слід зазначити, що згадані культурні процеси знайшли своє відображення у християнській літературі радянського часу, яка створювалася і видавалася підпільно за допомогою самвидаву і широко використовувалася в середовищі віруючих євангельських конфесій, зокрема євангельських християн-баптистів. Вона була різновидом богословської літератури, джерелом формування ідентичності конфесії. Завдяки цьому вона зберігає свою значущість і авторитет в середовищі євангельського руху в сучасній Україні і на пострадянському просторі.

* Ружина Н.В. – магістр теології, викладач Донецького християнського університету.

³⁷⁸ Юкіна І.І. Фемінізм в СРСР // Гендер как инструмент познания и преобразования общества. – М., 2006. – С.155.

³⁷⁹ Козлова М.М. Редакторская подготовка литературно-художественных изданий. Уч. пос. для студентов специальности «Издательское дело и редактирование». – Електронні дані. – Ульяновск, 2000. – Режим доступа: http://evartist.narod.ru/text12/59.htm#%D0%B7_03

³⁸⁰ Стяжкіна О.В. Жінки в історії української культури другої половини ХХ століття: Монографія. – Донецьк, 2002. – С. 80-81.

Образ жінки в цій літературі значною мірою відображає радянську гендерну дійсність, але також показує особливості становища жінок в межах євангельсько-баптистської традиції, що, як і кожна релігійна традиція, здатна сакралізувати і зберігати певні паттерни мислення і соціальної поведінки, сприяючи їх відтворенню. Особливо це стосується розуміння місця і ролі жінок. Все вищезазначене зумовлює актуальність дослідження цієї літератури, зокрема представлених в ній жіночих образів.

Мета цієї статті полягає в тому, щоб показати смислове наповнення жіночих образів у християнській літературі радянського часу на прикладі трилогії М.П. Храпова «Щастя втраченого життя». **Об'єктом дослідження** є уявлення про жінку в релігійній культурі євангельських християн-баптистів. **Предметом** – відображення цих уявлень в конкретному художньо-догматичному творі релігійного автора.

Основний зміст статті. Трилогія М.П. Храпова є знаковим твором для євангельських віруючих радянської епохи. Вона має автобіографічну основу. Її автор – один із яскравих представників «дисидентського крила в баптизмі», відомого під назвою Ради Церков Євангельських християн-баптистів (РЦ ЄХБ). М.П. Храпов провів загалом більше 28 років в радянських в'язницях і таборах. Він і з життя пішов, перебуваючи в таборі посиленого режиму на Мангишлаці. На сторінках роману «Щастя втраченого життя» він виклав факти свого життя і життя «тих, серед кого воно проходило і до кого дотикалось»³⁸¹. Відповідно, головний герой його твору, Павло Владикін, переживає багато життєвих негараздів. Те ж саме можна сказати про інших персонажів роману, як чоловіків, так і жінок, зображенню яких М.П. Храпов відводить чималу частину в творі.

Перед тим, як перейти до розгляду портретних характеристик героїнь в трилогії М.П. Храпова, потрібно звернути увагу на спроби типологізувати жіночі образи в літературі та культурі. Вони відображають розуміння різних типів жіночої поведінки в суспільстві, які в чистому вигляді навряд чи можуть існувати. Ю.М. Лотман виділяє «три стереотипи жіночих образів в російській літературі... Перший... – це образ ніжно люблячої жінки, життя, почуття якої розбиті..., [другий] – демонічний характер..., що сміливо руйнує всі умови створеного чоловіками світу..., третій – типово літературно-побутовий образ – жінка-героїня. Характерною рисою є включення в ситуацію протипоставлення героїзму жінки і духовної слабкості чоловіка»³⁸². В такому ж руслі, пише В.Н. Кардопольцева, «в залежності від цінносної орієнтації жінок, в залежності від їх ставлення до участі в суспільно корисній праці, від їх орієнтації стосовно дому, сім'ї, від їх соціальних ролей жінки і матері, від їх поглядів на відродження

³⁸¹ Храпов Н.П. Счастье потерянной жизни. Автобиографическая книга. От автора // Интернет-ресурс: <http://www.blagovestnik.org/books/00053.htm>

³⁸² Лотман Ю.М. Беседы о русской культуре: быт и традиции русского дворянства (XVIII – начало XIX века). – СПб., 1994. – С. 65, 72.

патріархальних відносин, можна визначити три головних типи: традиційні, героїні, демонічні»³⁸³. Подібні класифікації різних жіночих типів знаходимо і в працях інших вчених (Є.І. Весельницька, Ф. Манг)³⁸⁴.

Без сумніву, різні типи жіночих образів можна зустріти і в романі М.П.Храпова, який при цьому вважав, що «жінка може бути невісткою, своячкою, тещею, дочкою, золицею и т.д., але все це – лише родинні відносини і нічого більше; але поняття «сестра», «мати», «дружина», крім родинного, мають глибокий духовно-моральний вплив, і значення в нашому суспільстві»³⁸⁵. В трилогії однозначно поставлено протиставлення віруючих жінок, дії яких приводять в захоплення і викликають співчуття, – невіруючим, які характеризуються як негативні персонажі. Показовими є такі слова Н.П.Храпова: «Свята, чутлива християнська душа не може вимовляти це чудове ім'я без хвилювання. Сестра – це ім'я звучить так ніжно і свято, так шляхетно і значущо, що хочеш йому вклонитися»³⁸⁶. Відповідно, серед всіх жінок, героїнь твору автор недвозначно виділяє жінок-християнок («сестер»), позитивний вплив загального образу яких ми можемо прослідкувати протягом всього роману.

Ключове уявлення про християнських жінок в баптистській культурі радянського часу полягає в тому, що вони повинні були себе реалізувати, насамперед, в сім'ї (як дружина і мати), а також в своїй приналежності до церкви (як сестра в Господі). Виходячи з цього, життя християнки оцінювалося в залежності від рівня її моральності, який сприймався як характеристика стану особистого «духовного відродження». При цьому «істинно віруюча» християнка повинна бути страждальницею «заради Христа», в чому і є її місія та щастя. Тепер детальніше розглянемо, як ці основні характеристики відображені в романі М.П. Храпова.

Серед багатьох жіночих образів трилогії особливу увагу привертають наступні: мати головного героя Павла Владикіна – Луша (Лукерія Ивановна Владикіна), бабуся Катерина, його наречена і пізніше дружина – Наташа Кабаєва, сестра Наташі – Люба Кабаєва, мати Наташі та Люби – Катерина Тимофіївна Кабаєва, подруга дитинства Павла – Віра Князева і дружина його друга – Ліда Грубова. В сюжеті роману також є плеяда інших жінок, які виникають епізодично або присутні в житті головного героя протягом якогось часу. Біографічні сюжети всіх перерахованих жінок багато в чому подібні. Всі вони втрачають або чоловіків через смерть чи заслання, або самі потрапляють до в'язниці і переживають характерні у зв'язку з цим

³⁸³ Кардапольцева В.Н. Женские лики России. – Екатеринбург, 2000. – С. 55.

³⁸⁴ Весельницкая Е. Женщина в мужском мире. – СПб., 2000. – С. 49-50.; Манг Ф. Чи позначені гендером підручники історії? // Про рівність статей. Збірник. Під заг. ред. О. Хоми. – К., 2007. – С. 350-367.

³⁸⁵ Храпов Н.П. Сестра // Голос правды. Сборник: стихи, гимны, проза [электронный ресурс]. – Режим доступа. – <http://belief.ucoz.ru/Books/00310.htm>

³⁸⁶ Храпов Н.П. Дорогие сердцу // Вера и Жизнь. 1975. – № 5. – Режим доступа к журналу: <http://www.lio.ru/archive/vera/75/05/article05.html>

випробування у житті, або ж їхні рідні і близькі опиняються в місцях позбавлення волі. При цьому героїні роману М.П. Храпова видаються як образи з типовою долею. Типовість визначається не реальними біографіями цих жінок, а тим, як їх бачить автор у сконструйованому ним богословсько-художньому світі. Кожна з них повинна знаходитись в тяжких, іноді трагічних обставинах життя, повинна робити вибір між добром і злом, «служінням Богу» і «служінням дияволу». Найважливіший вибір при цьому є моментом навернення до «істинної віри», «увірування» і набуття спасіння. Вся попередня особиста історія будь-якої жінки (як і чоловіка) розглядається як ланцюжок послідовних дій, які ведуть людину до цієї миті. Якщо людина не здійснює правильного вибору, то вона, в розумінні релігійного автора, приречена на погибель. Більше того, після основного моменту навернення, людина повинна постійно підтверджувати наявність в неї спасіння шляхом здійснення подальших виборів на користь «добра» в конфесійному розумінні цього слова.

Слід зазначити, що елементи моральності в баптистській культурі багато в чому були запозичені із православної традиції, яка є за своєю суттю патріархальною, такою, що відводить жінці чітко визначене місце в існуючій соціальній системі й формує певні норми поведінки. Як відзначила Н.Н. Жолнеркевич, говорячи про слов'янське православ'я, «образ Богоматері став взірцем для російської жінки-християнки, в основі поведінки якої проявилися всі благородні риси Діви Марії: моральність, благочестя, чистота, лагідність, смирення»³⁸⁷. Все це можна в повністю віднести і до баптистської жінки, яка має втілювати в собі головні риси «відродженої людини».

Враховуючи все вище сказане, звернімося до збірного образу «ідеальної дружини», «матері» і «сестри» в трилогії «Щастя втраченого життя». Найважливішим в книзі, без жодного сумніву, слід вважати образ матері головного героя. Історія цієї жінки є наскрізною в романі. На початку перед читачами постає шістнадцятилітня дівчина Луша зі статною осанкою, красивими темними очима, густими, зігнутими бровами, скромна, тиха, хазяйновита. Вона зображена практично ідеальною, проте все одно нещасливою. На початку життєвої історії її намагаються видати заміж без її згоди. Проте, з часом вона все ж таки стає нареченою, а потім дружиною свого коханого – Петра Вкладикіна, батька головного героя. Цікаво, що автор, задаючи тон всьому твору, вкладає в уста молодого Петра «пророчі» слова: «Є, Лушо, щастя і у втраченому житті! Тільки в чому воно, нам поки що невідомо»³⁸⁸.

З подальшої оповіді читач дізнається, що щасливе сімейне життя Луші тривало зовсім недовго. Неуважність та байдужість чоловіка, його пристрасть до спиртного та життя гуляки сприяли наростанню конфлікту в

³⁸⁷ Жолнеркевич Н. Образ женщины-христианки в русской культуре [Электронный ресурс] / Н. Жолнеркевич. – Режим доступа: <http://sobor.by/obraz.php>

³⁸⁸ Храпов Н. Счастье потерянной жизни. – Черкассы, 2001. – С. 25.

сім'ї, який молода дружина хотіла відвернути, молячись перед іконами та проявляючи всепрощаючу любов. Сила її кохання не змогла вплинути на поведінку чоловіка. Він змінився і сказав дружині: «На цей раз, напевно, все, Лушо, прийшов кінець нашим стражданням»³⁸⁹. Але ними заново здобуте щастя було недовгим, тому що Петро повинен був йти на Першу світову війну. Луші, як й іншим «солдаткам», довелося провести чоловіка в невизначеність. Після цього почалося осмислення нею того, «як жити далі?». За час відсутності чоловіка протягом п'яти років їй довелося пережити серйозну хворобу сина Павлуші, пошуки роботи і житла, початок революції. Проте із поверненням чоловіка випробування, що випали на долю цієї молодої жінки, не закінчилися. Хвороби, голод, переїзди, пошуки роботи і житла, смерть двох молодших дітей – все це рано чи пізно повинне було спонукати її до навернення, «покаяння», яке і визначило подальший хід життя Лукерії Іванівни.

Характерно, що поведінка Луші зрештою підштовхує її до духовного і морального вдосконалення й інших членів сім'ї. Це підтверджує думку Н.Н. Жолнеркевич, що лише «в любові саме жінка здатна на жертвність більшою мірою, ніж чоловік... Жінці властива здібність відродження «спасіння» світу...»³⁹⁰. Образ Луші втілює побутовий, народно-релігійний ідеал «хорошої дружини», про який згадує також і Н. Л. Пушкарьова³⁹¹. Крім того, він (образ) відповідає уявленням про ідеал радянської жінки, який «поєднав в собі традиційні і революційні стандарти: вона повинна бути вірною, трудолюбивою, аскетичною, як її бабуся часів революції, водночас залишаючись «люблячою матір'ю і берегинєю домашнього вогнища»³⁹². Героїня має типові риси «дружини» і «матері» радянського часу: проста, вольова, витривала, не знає втоми і відпочинку як на роботі, так і вдома, турботлива, відповідальна, емпатична, цілеспрямована, жінка, яка «може на виробництві бути рівною чоловікові й успішно вести домашнє господарство, виховувати дітей»³⁹³.

³⁸⁹ Там же. – С. 33.

³⁹⁰ Жолнеркевич Н.Н. Актуальные вопросы взаимоотношения полов в свете современной православной антропологии [Электронный ресурс] / Н.Н. Жолнеркевич. – Режим доступа: <http://sobor.by/voprosy.php>

³⁹¹ Пушкарева Н.Л. Семья, женщина, сексуальная этика в православии и католицизме: перспективы сравнительного подхода / Н.Л. Пушкарьова // Этнос и культура. Этнографическое обозрение. 1995. – № 3. – С. 61.

³⁹² Морозова Е.А. Семантика женской сексуальной привлекательности в советской культуре 30-х годов. // Известия Российского государственного педагогического университета имени А.И.Герцена. – СПб., 2009. – № 117. – С. 342; Здравомыслова Е.А., Тёмкина А.А. Государственное конструирование гендера в советском обществе // Журнал исследований социальной политики. – Т.1. – 2003. – № 3 / 4. – С. 316.

³⁹³ Ельникова Г.А. Женственность в России XX века: трансформация представлений [Электронный ресурс] / Г.А. Ельникова // Материалы международной научной конференции «Мужское и женское в культуре» СПб.: 26-27 сентября 2005. – Режим доступа: <http://sofik-rgi.narod.ru/avtori/konferencia/elnikova.htm>

Варто зазначити, що, поруч з тим, християнці Лукерії Іванівні доводиться пройти через чимало тяжких душевних переживань, зумовлених дискримінацією віруючих в радянській державі. Проте саме переживання роблять життя жінки цінним в очах оточуючих її чоловіків (чоловіка, сина і т.д.). З контексту стає зрозуміло, що зміст життя героїні і є якраз в цьому, тому змінювати чи покращувати щось у ньому немає сенсу.

Важливо також, що місія жінки-християнки полягає в тому, щоб служити Богові через служіння чоловікові. Французька жінка-богослов Е.Бер-Сижель зазначає: «В суспільстві, де домінують чоловічі цінності..., жінка врешті-решт відрікається від найглибшого в своїй сутності, від того, що відкрито віянно зверху»³⁹⁴, тобто від творчої самореалізації. Вона вимірює, оцінює своє життя лише своєю необхідністю іншим людям, переважно чоловікам (чоловікові, синові). Автор трилогії приводить героїню саме до такого розуміння її місця в житті. Він непрямо утверджує думку, що ідеальна дружина – та, яка подобається своєму чоловікові. Очевидно, що головне питання, яке повинна собі ставити кожна жінка: «чи вважають мене (чоловік, суспільство) хорошою, бездоганною дружиною?». При цьому не можна не погодитися з тезою П. Бурдьє, що «чоловіче панування... робить з жінки свій символічний об'єкт, чие буття (esse) полягає у бутті-сприйнятою (percipi)... [і] в тому, щоб “здаватись” такою, якою він хоче її бачити»³⁹⁵. В цьому контексті стає очевидним, що існуюча патріархальна мораль розглядала жінок лише в межах чоловічих очікувань, тобто те, що було добрим і прийнятним для чоловіка, мало стати нормою жіночої поведінки³⁹⁶.

Про патріархальність євангельсько-баптистської моралі чітко засвідчує ставлення М.П.Храпова до питання жіночої моральності. В романі спостерігається чітка позиція відносно позитивного портрету дівчини-християнки, яка насамперед повинна мати «страх Божий», що проявляється безпосередньо через любов до Бога і «ближніх». Особливо значна увага в книзі приділяється питанню збереження цноти до шлюбу і в шлюбі. Наявність дівочої сором'язливості і скромності доповнює список вимог, представлених для «справжньої християнки». Навіть зовнішній вигляд «сестри» має відрізнятися від «світської дівчини». Як стверджував М.П.Храпов, «неприпустимо нашим сестрам носити такий одяг, що служить розпаленням пожадливоростей»³⁹⁷. Характерно, що осудження сексуальних зв'язків поза законним шлюбом не вступало в протиріччя із радянською етикою поведінки. Як зазначає С.А. Чуйкіна, «згідно офіційній нормі... романтичне залицяння не повинно включати в себе сексуальні відносини, і

³⁹⁴ Бер-Сижель Э. Служение женщины в церкви. – М., 2002. – С. 108.

³⁹⁵ Бурдьє П. Символічне насильство // Про рівність статей. Збірник. За ред. О. Хоми. – К., 2007. – С. 105.

³⁹⁶ Стяжкіна О.В. Жінки в історії української культури другої половини ХХ століття. – С. 80.

³⁹⁷ Храпов Н. Счастье потерянной жизни / Н. Храпов. – Черкассы, 2001. – С. 227.

ці цінності відповідали повсякденній моралі аж до кінця 1960-х років»³⁹⁸. Це було також співзвучне і православної етиці. Збереження «чистоти» до шлюбу і в шлюбі було головною рисою жіночої доброчесності, «під якою розумілося збереження зрозумілих і вповні можливих для виконання сучасною людиною вимог: вірності, терпіння, спокою, здержливість, розумні обмеження в сексуальному житті, недопустимості перелюбу» і т.д.³⁹⁹.

Автор трилогії заявляє про те, що він доволі негативно ставиться навіть до «безпосереднього спілкування», тобто до спілкування наодинці⁴⁰⁰ пари до шлюбу, так як подібного роду контакти можуть привести до «гріха перелюбу». Тому не дивно, що в книзі описується драматична історія Віри Князевої, яка втрачає свою дівочу чистоту під тиском обставин. Проте навіть це не виправдовує її в очах автора. Крім того, як відомо зі сторінок роману, за цей вчинок Вірі довелося заплатити дорогою ціною: витримати весь біль осудження, неприязні і, певною мірою, відторгнення з боку своїх одновірців. Цікаво, що вона здійснює свій «гріх» із «трохи холодним у вірі» християнином Юрієм Фроловичем, який все-таки менше засуджується, ніж Віра. Її страждання поглиблюються постійними докорами сумління. При цьому автор був змушений визнати неоднозначність питання осудження Віри. Підставою для такого твердження є багатозначні слова, сказані Вірі Князевій, які він вкладає в уста коменданта табору: «Ти від'їжджаєш, а мені шкода. Серед різного лахміття ти була справжньою перлиною»⁴⁰¹. Стрімкий від'їзд Віри дає їй шанс спокутувати свою «провину» в майбутньому.

Особливим видом благочестя вважається вірність чоловікові і безутішність вдовства. Автор з особливою симпатією і співчуттям розповідає про Лиду Грубову, яка, будучи зовсім юною і маючи маленьку дочку, протягом семи років була в розлуці з чоловіком-арештантом – «страждальцем за віру», а потім, отримавши дозвіл влади, виїхала до нього на заслання. Про інших жінок із подібною долею автор говорить наступне: «Страшно згадувати про долю тих, хто лишився. Достатньо прослідкувати трагічну історію життя «вцілілої» дружини брата Іванова... За десять років один тільки Бог знає, де вона знаходила спокій своїй сивій голові. Молилась лише про те, щоб провести чоловіка у вічні оселі своїми руками, не дати йому загинути в самотності»⁴⁰². Ще одним яскравим прикладом слугує образ вже вищезагаданої Луші, яка, овдовівши доволі-таки рано, залишилась з трьома дітьми «на руках». Одним із особливих випробувань в

³⁹⁸ Чуйкина С. «Быт неотделим от политики»: официальные и неофициальные нормы «половой» морали в советском обществе 1930 – 1980-х годов // В поисках сексуальности. Под ред. Е. Здравомысловой и А. Темкиной. – СПб., 2002. – С. 118.

³⁹⁹ Пушкарева Н.Л. Семья, женщина, сексуальная этика в православии и католицизме: перспективы сравнительного подхода // Этнос и культура. Этнографическое обозрение. – 1995. – № 3. – С. 59.

⁴⁰⁰ Храпов Н. Счастье потерянной жизни. – С. 699.

⁴⁰¹ Там само. – С. 789.

⁴⁰² Там само. – С. 231-232.

її подальшому житті стає спокуса вийти заміж за невіруючого чоловіка. Вона змогла протистояти цьому тому, що «християнське серце її протівилося шлюбу із світським чоловіком, вона гаряче молилася, просячи у Бога настанови і сили»⁴⁰³, зберігаючи в такий спосіб вірність чоловікові навіть після його смерті. Загалом в трилогії простежується ідея негативного ставлення до шлюбу християн з «нехристиянами», тобто не з членами конфесії. Згідно з богословськими поглядами цієї конфесії такий шлюб не може бути «благословенним», тобто щасливим і міцним.

Помітна схильність автора характеризувати, як негативних персонажів, деяких жінок-християнок. При цьому засудженню підлягають у них ті риси характеру, які не відповідають жіночому рольовому канонові, прийнятому в конфесії. Поведінка таких християнок гостро критикується і засуджується з боку їх одновірців. Наприклад, в керівникові хору із Іркутська Варі можна побачити не лише хазяйку, яка вміє добре готувати, але й владолубну і непоступливу дружину, яка керує всіма «без розбору».⁴⁰⁴ Описуючи домашню обстановку у Вариній сім'ї, автор розповідає: «Її чоловік, тихий і вдумливий християнин, ніякого голосу в сім'ї не мав, всім керувала, суєтливо і неорганізовано, тільки хазяйка»⁴⁰⁵, при цьому висловлюючи своє невдоволення ланцюгом малоприємних слів в бік свого чоловіка. Для цієї християнки, яка неправильно будує свій дім, звучать слова докору Павла Владикіна: «Нині, видно, ваш час, шановна Варю, але він швидко закінчиться і дивіться, щоб ви не опинилися в жалюгідному становищі»⁴⁰⁶.

Також одним із показників благочестя в романі є ставлення жінки до материнства. «Мати і дитина, а не подружжя..., складають ядро звичайної радянської сім'ї»⁴⁰⁷, - пише С. Чуйкіна. Згідно твердження М. Воробйової, «жінка в церковній традиції сприймається як сестра або мати»⁴⁰⁸. Певним чином це можна віднести і до євангельської моралі. Найпозитивніші героїні роману, як показує автор, найкраще реалізували себе саме в материнстві. При цьому вони могли відбутися як матері в прямому або символічному значенні цього слова. Звертає на себе увагу яскравий персонаж – жінка похилого віку «з серйозними і добрими очима», медсестра-арештантка під псевдонімом «Мати». З материнською ніжністю вона піклувалася про долю ув'язнені молодих християн, зокрема головного героя Павла Владикіна.

⁴⁰³ Там само. – С. 709.

⁴⁰⁴ Там само. – С. 756.

⁴⁰⁵ Там само. – С. 756.

⁴⁰⁶ Там само. – С. 757.

⁴⁰⁷ Чуйкіна С. «Быт неотделим от политики»: официальные и неофициальные нормы «половой» морали в советском обществе 1930 – 1980-х годов. // В поисках сексуальности. Сборник. Под ред. Е. Здравомысловой и А. Темкиной. – СПб., 2002. – С. 119.

⁴⁰⁸ Воробьева М.В. Образ женщины в современном христианстве: традиции, стереотипы, мнения // Женщина в религиях. Женщина в христианстве [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://woman.upelsinka.com/modern/christ_1.htm

Наступною важливою думкою в романі є ідея моральної зміни, яка відбувається під впливом навернення та «покаяння». Один із прикладів такої зміни – історія табірної начальниці Зінаїди Капліної. Перед читачем постає горда, груба, жорстокосерда, злісно виблискує очима жінка, що володіє великим запасом тюремного жаргону. При цьому вона доволі вродлива, що непрямо вказує на її потенційну схильність до «духовного оновлення». З часом, під впливом спілкування з ув'язненими-християнами, зокрема головним героєм, і прогресуючою смертельною хворобою вона розкаюється перед Богом і здобуває душевний спокій.

Доречно згадати, що «в літературі радянського періоду ... бінарність жіночих образів ... досить очевидна, що пов'язано з яскраво вираженою офіціалізацією й ідеологізацією поля літератури ... [ці образи бувають] високоморальні, такі, що відповідають офіційній ідеології радянської держави, і аморальні, які не відповідають цьому стереотипу»⁴⁰⁹. Присутність такої ж бінарності у романі Н.П. Храпова дає підстави відносити його твір до художньої літератури радянської епохи.

Крім того, у християнській культурі радянського періоду жіноче начало онтологічно вторинне і підпорядковане чоловічому началу. Головним вважається «безумовний послух волі Божій і безмовно-лагідна покірність чоловікові (вища чеснота дружини), яка була можлива лише тоді, коли жіноча душа впокорується перед таємницею життя і приймає свою долю, щасливу або нещасну, – як такий собі талант, їй подарований»⁴¹⁰.

Ю. Крістевій належать така думка: «Як констатує антропологія, суспільний лад є жертвовним. Але жертвопринесення зупиняє насильство й утримує лад (молитви або суспільного миру). Відмовившись від нього, ми наражаємо себе на вибух тієї гаданої субстанції, що, як довільний абсолютизм, вивільняється не скута жодними гальмами, законом чи правом»⁴¹¹. Радянська епоха продукувала жертвовність та вимагала її від всіх членів суспільства. Образ віруючої жінки в романі М.П. Храпова став ще одним нагадуванням про жорстокість жертвопринесень, які здатна здійснювати спільнота для того, щоб підтримувати себе в стані легітимного суспільно-політичного ладу.

Відповідно, образ жінки-страдниці є одним з ключових у романі М.П. Храпова. Автор вкладає в уста головного героя такі міркування: «Як описати, якими словами передати всі приниження, нестерпні муки, біль і

⁴⁰⁹ Кардапольцева В.Н., Чхетиани Н.С. Полижанровость художественной литературы и поливариантность репрезентации женственности в социокультурном пространстве начала XX века. // Дергачевские чтения – 2008: Русская литература: национальное развитие и региональные особенности: Проблема жанровых номинаций. – В 2-х т. – Т.2. / Сост. А.В. Подчиненов. – Екатеринбург, 2009. – С. 131.

⁴¹⁰ Жолнеркевич Н. Образ женщины-христианки в русской культуре [Электронный ресурс] / Н. Жолнеркевич. – Режим доступа: <http://sobor.by/ obraz.php>

⁴¹¹ Крістева Ю. Час жінок / Ю. Крістева // Про рівність статей. Збірник / [Пер. з франц. Ю. Старовойта, О. Хоми] / [Під заг. ред. О. Хоми]. – К., 2007. – С. 39.

страх, які відчували наші сестри? Каторжна робота на фабриці змінилася ще більш страшними умовами праці на ділянці, де штабелювали сплавну деревину ... Наглядачі лаються до хрипоти, лупцюють баб, по чому можна попасти, а вони знову повзуть вниз, задихаючись, щоб хапати колоди і котити, котити, щоб надсаджуючись, піднімати їх поперек пуза, пристроювати до штабеля, та пошвидше»⁴¹². Описуючи історію вище згадуваної Віри Князевої, він подає наступний епізод. Одного разу «конвоїр підлетів до першої-ліпшої арештантки і - хрясь прикладом по горбу! Цією першою-ліпшою виявилася Віра. Знепритомнівши, вона впала на землю, а озвірілий мужик бив її гвинтівкою, бив ногами...»⁴¹³. Після такого жорстокого побиття дівчину відправили до санвідділу.

Відтак автор трилогії на прикладі своїх героїв прагне показати, що страждання віруючих жінок не безглузді, тому що вони є одним із способів служіння Богові. Таке розуміння цілком відповідає євангельсько-баптистській догматиці. Хорошою ілюстрацією в цьому контексті служить оповідання про молоду малограмотну християнку Танюшу. Про неї сказано, що вона відбувала термін покарання лише за те, що «безмежно любила Господа і дала обіцянку залишитися вірною Йому до смерті»⁴¹⁴. Автор із захопленням і пафосом говорить про неї: «Скільки могутніх голосів замовкало при першому натиску скорботи, але в найтяжчу хвилину живим був твій слабенький, тихий голосочок. Не змусила його замовкнути ні хуртовина, ні побої, ні знуцання табірною начальства, ні свавілля, ні пригнічення. Ти завжди співала сердечно і спонукала співати інших. Ти, що нагадуєш про Бога, прошу тебе, не мовчи!»⁴¹⁵. У тому ж тоні висловлюється про Танюшу вже згадувана нами табірною Мати: «Хоч і непримітна дівчина, а серцем всю Колиму зігріє»⁴¹⁶. Життя Танюші тлумачиться як подвиг, який гідно оцінюють як її одновірці, так і ті, хто знаходиться в її оточенні. Передбачається, що його оцінить і сам Господь Бог.

Таким чином, підсумовуючи, слід вказати, що художній твір М.П. Храпова поєднує в собі елементи традиційно-патріархального, радянського та специфічно конфесійного ставлення до жінки і її місця в світі. Це місце бачиться як заздалегідь визначений Богом діапазон соціальних ролей, в якому жінка може себе реалізувати. Вона може бути, перш за все, дружиною та матір'ю, «сестрою по вірі». Сумлінно виконуючи свої функції в межах цього рольового набору, вона в такий спосіб служить «Богу», а також вочевидь стабільності релігійної спільноти. При цьому важливе значення також надається моральному обличчю жінки, характер якого визначається інтересами та потребами конфесії і тлумачиться як «очікування від Бога». Своїм твором автор сприяє утвердженню думки про

⁴¹² Храпов Н. Счастье потерянной жизни. – Черкасы: Смирна, 2001. – С. 742.

⁴¹³ Там само. – С. 743.

⁴¹⁴ Там само. – С. 606.

⁴¹⁵ Там само. – С. 611.

⁴¹⁶ Там само. – С. 607.

неминучість страждання і необхідність жінки приймати його як неодмінну умову виконання своєї місії. Відтак художня література євангельських християн-баптистів має повчально-богословський характер і служить зміцненню релігійної традиції.

А н о т а ц і ї

Стаття Н.В. Ружиної присвячена аналізу смислового наповнення жіночих образів у християнській літературі радянського часу на прикладі трилогії Н.П. Храпова «Щастя втраченого життя». Автор відзначає, що в баптистській культурі того часу жінка могла реалізуватися насамперед як «дружина» і «мати» (щодо сім'ї), а також, як «сестра» (в своїй приналежності до Церкви). Виходячи з цього, авторка показує, що життя жінки-християнки оцінюється залежно від рівня її моральності, яка є характеристикою особистого «духовного відродження». При цьому «істинно віруюча християнка» - це «страждальниця за Христа», в чому й полягає її місія і щастя.

Ключові слова: *радянські часи, євангельські християни-баптисти, «духовне відродження», моральність, «ідеальна дружина», «страждальниця за Христа».*

Стаття Н.В. Ружиной посвящена анализу смыслового наполнения женских образов в христианской литературе советского времени на примере трилогии Н.П. Храпова «Счастье потерянной жизни». Автор отмечает, что в баптистской культуре того времени женщина могла реализоваться в первую очередь как «жена» и «мать» (в отношении к семье), а также как «сестра» (в своей принадлежности к церкви). Исходя из этого, автор показывает, что жизнь женщины-христианки оценивается в зависимости от уровня ее нравственности, которая является характеристикой личного «духовного возрождения». При этом «истинно верующая» христианка – это страдальца «ради Христа», в чем заключается ее миссия и счастье.

Ключевые слова: *советское время, евангельские христиане-баптисты, «духовное возрождение», нравственность, «идеальная жена», страдальца «ради Христа».*

N.V. Ruszhina's article is devoted to the semantic analysis of female characters in Christian literature of the Soviet times. The research is based on a case study of a trilogy "The Happiness of the Lost Life" by N.P. Khrapov. The author states that in a Baptist culture of that time a women was able to fulfil herself first as a "wife" and "mother" (in relation to her family), and also as a "sister in Christ" (as a member of the church). Basing on these observations, the author shows that the life of a Christian woman is evaluated according to the level of her morality, which is considered to be a the evidence of her personal "spiritual revival". A "true Christian" woman is also a sufferer "for the sake of Christ". Her sufferings are the key to her mission and happiness.

Keywords: *Soviet times, Evangelical Baptist Christians, "spiritual revival", morality, "an ideal wife", a sufferer "for Christ".*